

ΕΓΩ,
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

The
Trivialist

ΕΓΩ, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Η ιστορία ενός είδους που έπαιρνε
πολύ στα σοβαρά τον εαυτό του

διόπτρα

**«Διαφωτισμός είναι
η έξοδος του ανθρώπου
από την ανωριμότητά του,
για την οποία ο ίδιος
είναι υπεύθυνος».**

Ιμάνουελ Καντ, 1784

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 11 Πρόλογος**
του Φυστίκι ΠουΚυλάει
- 13 Πρόλογος**
του The Mythologist
- 15 Πρόλογος**
του συγγραφέα
- 17 Ευχαριστίες**
- 1. Ο πιθηκοειδής άνθρωπος**
- 20** Κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση
- 22** Παράξενα συναπαντήματα
- 23** Λειτουργίες «μαϊμού»
- 24** Διαφορετικές οπτικές
- 2. Στα χαλάσματα της Νινευή**
- 30** Το Έπος του Γκιλγκαμές
- 32** Ω θεοί της Μεσοποταμίας!
- 3. Το έπος της δημιουργίας**
- 38** Η Γένεση
- 40** Η έξοδος από την Εδέμ
- 42** Ο Προμηθέας
- 44** Ο πλανήτης των ανθρώπων
- 4. Εκρηκτικές καταστάσεις**
- 48** Χρονιές δίχως καλοκαίρι
- 50** Οι επιζήσαντες
- 5. Στον άξονα Ταύρου-Σκορπιού**
- 54** Στον λάκκο με τα κόκαλα
- 57** Ο sariens ο ευρωπαϊκός
- 59** Στον αστερισμό του Ταύρου
- 60** Το πνεύμα των κυνηγών
- 6. Τα απολωλότα τέκνα**
- 64** Οι δέκα φυλές του Ισραήλ
- 68** Τα σκυλιά του Κυρίου
- 68** Ο κατακλυσμός
- 71** Ο αφανισμός των μοχθηρών
- 7. Η σπορά της αδικίας**
- 76** Της πείνας τα καμώματα
- 78** Θέλημα Θεού
- 79** Σπορείς και θεριστές
- 8. Στα δίχτυα της μοίρας**
- 86** Άγια λείψανα και άγιοι τόποι
- 89** Οι πρώτοι «οικολόγοι»
- 91** Φιλάνθρωποι και απάνθρωποι
- 92** Το πεπρωμένο
- 95** Η κλωστή του χρόνου
- 9. Στα δίχτυα του χρόνου**
- 98** Ο πρώτος μεσημβρινός
- 99** Τα «θεικά» αστέρια
- 103** Ημερολογιακές σκοτούρες
- 106** Τα πάντα είναι σχετικά
- 10. Ο κάτω κόσμος**
- 113** Η ελπίδα πεθαίνει τελευταία
- 116** Θύματα της μόδας
- 117** Σκόνη και χρώμα
- 119** Ο μαύρος Άδης
- 11. Κανείς δεν θέλει να πεθάνει**
- 124** Αγελαδοποίηση
- 125** Θεομηνίες
- 128** Οι χυμοί
- 131** Ηλεκτροσόκ
- 133** Οι κληρονόμοι του Γαληνού
- 137** Μικροσκοπικά ζώακια
- 139** Νομπελικοί τρυπανισμοί
- 12. Παγιδευμένοι στις ορμές τους**
- 144** Πάνω απ' όλα διακριτικοί...
- 147** Αγγλικός «εμπειρισμός»
- 149** Δραπέτες
- 152** Η συγκάλυψη
- 155** Τελικά, τι είναι ο άνθρωπος;
- 157** Επιλεγμένη βιβλιογραφία

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του Φυστίκι ΠουΚυλάει

Όχι ακριβώς ανθρωπολογία. Ούτε ακριβώς ιστορία. Όχι, σε καμία περίπτωση φαρσοκωμωδία. Ε, τότε τι είναι αυτό το βιβλίο, που αφορά την πορεία του ανθρώπου, από την αρχή του (ναι, ναι – από τους πρωτόπλαστους, παρακαλώ! Εδώ ΜΟΝΟ –«δείτε το πριν το κατεβάσουν!»– φωτογραφία του Αδάμ και της Εύας να τρώνε μηλόπιτα) μέχρι... το άπειρο;

Ο The Trivialist, εκτός από το να trivialisίζει, έχει και την κάκιστη συνήθεια να τραγουδάει. Το τέλος αυτού του βιβλίου λοιπόν θα σας θυμίσει:

Είμαι εξάρτημα εγώ της μηχανής σας
κι ο γιος μου τ' ανταλλακτικό
Θα 'ναι εντάξει μια ζωή στη δούλεψή σας
Είναι από άριστο υλικό

Και θεολογία θα διαβάσεις, ΘΑ ΣΕ ΕΞΕΤΑΣΟΥΜΕ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, και βιολογία και αρχαιολογία. Και Οδύσεια και Έπος του Γκιλγκαμές και Ηρόδοτο και Βίβλο, και θα γουστάρεις – να σου πω γιατί; Γιατί θα μάθεις διασκεδάζοντας. Νεράκι κυλάει η αφήγηση. Δεν είναι μυθοπλασία, ό,τι διαβάσεις σε αυτό εδώ το βιβλίο υποστηρίζεται από πηγές. Θα ξαναθυμηθείς πράγματα που γνώριζες, αλλά είχες ξεχάσει και θα μάθεις γεγονότα που θα σε κάνουν να αναρωτηθείς: «Όντως τώρα;! Τι άλλο μου κρύβετε;».

Π.χ., πριν από σένα, τον άνθρωπο, ήταν το ανθρωπίνιο. Το ήξερες αυτό; Δεν το ήξερες! «Ανθρωπίνιο», χεχεχεχεχε.

Επίσης, «Homo ERECTUS», φαντάσου πόσες χιλιάδες χρόνια εξέλιξης του είδους, για να φτάσουμε το 2025 να γελάω εγώ με το «erectus», με χειροκροτάτε γι' αυτό; ΟΡΘΙΟΙ;

Και αστρονομία συζητάει το βιβλίο ΚΑΙ αστρολογία, επειδή ΜΠΟΡΕΙ. Ο Αδάμ και η Εύα ανήκαν στο ζώδιο του Σκορπιού (έχω πολλές απορίες πάνω σε αυτό, εγώ πάντως την Εύα για Καρκίνο την έκοβα, συγγνώμη κιάλας).

Ένα κεφάλαιο του βιβλίου είναι μαϊμού. Κυριολεκτικά. Και μεταφορικά. Σας είπα, θα διασκεδάσετε διαβάζοντας. Και οκεί, μετά θα σκεφτείτε για τον The Trivialist «μα, τι πίνει και δεν μας δίνει!».

Ίνκας θες; Θα λάβεις. Θα πληροφορηθείς και για τη μαλθουσιανή θεωρία, που εγώ δεν την είχα ξανακούσει ποτέ πριν. Και να σου πω και κάτι; Δεν ήταν στη σχολική ύλη. Ούτε η Αγία Ροζαλία ήταν, μεγάλη η χάρη της, «μπεεεεεεεε». (Μη ρωτάς, θα καταλάβεις.)

Θα πας και θα έρθεις πέρα δώθε στο χωροχρονικό συνεχές, πολλές φορές μέσα στο βιβλίο. Σαν ταξιδιώτης σε μηχανή του χρόνου, θα παρακολουθήσεις την εξελικτική πορεία σου, ναι, τη δική σου. Αστρική σκόνη είσαι, τι είσαι! Βέβαια, σχετικά είναι όλα αυτά, ναι, και με τη Γενική Θεωρία της Σχετικότητας καταπάνεται ο The Trivialist, δεν έχει τον Θεό του!

Ούτε τον Τουταγχαμών του. (Κεφάλαιο 10)

Θα κλείσω κάνοντάς σας ένα μικρό spoiler, για την πανούκλα φταίει ο Υδροχόος, για τη σύφιλη δεν ξέρω, δεν αναφέρει κάτι το βιβλίο, θα κάνω μια μαντεψιά και θα πω ο Δίδυμος. Έτσι, αφ' εαυτού μου.

Να διαβάσεις όλο το βιβλίο, θα σε τσεκάρω, μικρό μου ανθρωπίνο!

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

του **The Mythologist**

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας δεν είναι απλά ένα βιβλίο για τον Άνθρωπο και την πορεία του στον χρόνο. Δεν είναι απλά ένα ακόμα βιβλίο για την ανθρώπινη ιστορία. Ο αγαπητός, ταλαντούχος και μοναδικός στο είδος του *The Trivialist* φέρνει μεν τον Άνθρωπο στο απόλυτο επίκεντρο, αλλά δεν το κάνει ούτε με τον παραδοσιακό τρόπο, ούτε μονότονα, ούτε αποστειρωμένα. Με τον δικό του χαρακτηριστικό λόγο κάνει τον αναγνώστη να αισθανθεί ότι αυτό το βιβλίο έχει γραφτεί για εκείνον. Και παρά το γεγονός πως πρόκειται για ένα έργο γεμάτο πληροφορίες, δεν βομβαρδίζει τον αναγνώστη για να κάνει εντύπωση. Ναι, ο Άνθρωπος είναι ο απόλυτος πρωταγωνιστής, αλλά όχι ο ήρωας του βιβλίου. Μακριά από τον ανθρωποκεντρισμό περασμένων αιώνων, ο Άνθρωπος εδώ εξετάζεται βιολογικά, εξελικτικά, πολιτισμικά, ηθικά, υπαρξιακά και κυρίως ολιστικά, νηφάλια και με ισορροπία. Το βιβλίο αυτό δεν είναι εδώ για να μας πει πόσο τέλεια πλάσματα είμαστε.

Ο συγγραφέας φροντίζει με τις δικές του, προσωπικές πινελιές να σε κάνει να μη θέλεις να το αφήσεις στιγμή. Και πράγματι, δεν το άφησα! Και έτσι, ταξίδεψα από το αχανές διάστημα, τη δημιουργία του κόσμου και τους μακρινούς μας πιθηκοειδείς προγόνους στον Δαρβίνο, στον Γκιλγκαμές, στον Ηρακλή, στη Γεωργική Επανάσταση, στον θάνατο... Όλα αυτά έχουν έναν κοινό παρονομαστή: τον Άνθρωπο. Τον Άνθρωπο, που βρήκε τα πατήματά του σε ένα περιβάλλον το οποίο δεν συγχωρεί, που επιβίωσε και εγκαταστάθηκε. Τον Άνθρωπο, που έφτιαξε μύθους και ιστορίες για να καταλάβει τον κόσμο γύρω του, όταν δεν είχε άλλα μέσα για να το κάνει. Τον Άνθρωπο, που δεν θέλει να πεθάνει και το δείχνει με κάθε τρόπο. Τον Άνθρωπο, που πάντοτε ήταν, είναι και θα είναι ικανός για το καλύτερο αλλά και για το χειρότερο.

Και όχι μόνο τον Άνθρωπο, αλλά και τους ανθρώπους που μέσα σε αυτή την εξελικτική διαδικασία των χιλιάδων ετών άφησαν το στίγμα τους, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, και επηρέασαν αυτό που είμαστε σήμερα. Όχι πάντα θετικά βέβαια, μιας και έχουμε διαχρονικά την τάση

να περιπλέκουμε τα πράγματα. Αλλά όλα μέσα στη ζωή είναι και κανείς ποτέ δεν περιμένει να είναι τα πάντα ρόδινα και ομαλά. Το αντίθετο, μάλιστα, συνειδητοποιεί ο αναγνώστης όταν βλέπει μέσα σε λίγες σελίδες πόσο πραγματικά δύσκολη και κόντρα στις πιθανότητες ήταν η επιβίωση της ύπαρξής μας σε αυτόν τον πλανήτη. Γι' αυτό και η στροφή στο θεϊκό στοιχείο και στις θρησκείες ανά τον κόσμο, οι οποίες έβαλαν κι αυτές το λιθαράκι (την κοτρόνα) τους στην πορεία του Ανθρώπου και στην ταυτότητά του. Και όχι, ο Trivialist δεν είναι εδώ για να πετάξει ξαφνικά τις θρησκείες από το παράθυρο χιλιάδες χρόνια μετά. Είναι εδώ για να σταθεί κριτικά μπροστά σε ένα ανθρώπινο φαινόμενο. Βλέπει πίσω από τις γραμμές και τα προφανή, και αυτό είναι που καθιστά το έργο του ακόμα πιο σημαντικό.

Και τι είναι, τελικά, ο Άνθρωπος; Δεν έχω ιδέα. Περισσότερη σημασία έχει, θεωρώ, το ότι μπορούμε, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα πλάσματα του πλανήτη μας, να κάνουμε αυτή την ερώτηση... Κι ας είναι αυτή η ειδοποιός διαφορά, αυτό που μας καθιστά ικανούς για το απολύτως καλύτερο, αλλά και για τον ίδιο μας τον αφανισμό!

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

του συγγραφέα

Τον Σεπτέμβρη του 2021, έναν μονάχα χρόνο αφού είχα δημιουργήσει την περσόνα μου στα social media, έλαβα το παρακάτω μήνυμα:

«The Trivialist, έχω ένα εξάχρονο παιδί που συνέχεια κάνει ερωτήσεις και δεν ξέρω τι να του απαντήσω. Τώρα θέλει να μάθει γιατί μετράμε σε δωδεκάδες την ώρα, τον χρόνο και τα σερβίτσια. Μπορείς να με βοηθήσεις κάπως;»

Αυτή ήταν πάνω κάτω η ερώτηση, και η απάντησή μου ήρθε μ' ένα γρήγορο post, όπου εξηγούσα πως οι Σουμέριοι και αργότερα οι Βαβυλώνιοι, για πρακτικούς λόγους, άρχισαν να μετρούν τα κοπάδια και τα σιτηρά τους χρησιμοποιώντας τον αντίχειρα και τις δώδεκα φάλαγγες των δαχτύλων τους, ενώ μετέφεραν το ίδιο σύστημα και στον ουρανό, αφού δώδεκα ήταν περίπου και τα γεμίσματα της Σελήνης ανά έτος. Έτσι, τα αγαθά, οι ουρανοί και ο χρόνος χωρίστηκαν σε δωδεκάδες και ο αριθμός απέκτησε πρακτική χρησιμότητα και μυθική διάσταση: δώδεκα οι άθλοι του Ηρακλή, δώδεκα οι θεοί του Ολύμπου, δώδεκα οι φυλές του Ισραήλ, οι απόστολοι του Ιησού, τα ζώδια, τα πιάτα, τα αυγά και πάει λέγοντας.

Η φίλη της σελίδας με ευχαρίστησε, ενώ το φιλομαθές κοινό, όπως συνήθως, σχολίασε με χιούμορ για τα δωδεκάωρα στη δουλειά και τον αδικημένο οφιούχο, που δεν κατάφερε να γίνει το δέκατο τρίτο ζώδιο. Κάποιοι, βέβαια, αποφάσισαν πως λανσάρω ανθελληνικά αφηγήματα και εξυπηρετώ σκοτεινά κέντρα εξουσίας. Παράλληλα, δήλωσαν αγανακτισμένοι στην τοποθεσία Facebook και αποχώρησαν από το ντιμπέιτ. Από την πλευρά μου απάντησα πως μέγας χορηγός μου ήταν η Τράπεζα Σουμερίας, και κάπως έτσι έκλεισε εκείνο το χαριτωμένο περιστατικό, το φαινομενικά ασήμαντο. Ωστόσο, στο μυαλό μου είχε γεννηθεί μια ιδέα – ιδέα σημαντική για μένα προσωπικά, που με οδήγησε να γράψω αυτό το βιβλίο.

Αφορμή δεν στάθηκε μόνο η εύλογη απορία του παιδιού, αλλά περισσότερο η ανάγκη ενός ενήλικα, εν προκειμένω της μητέρας, να μάθει με απλό και κατανοητό τρόπο πράγματα που δεν διδάχτηκε ποτέ ή να θυμηθεί πληροφορίες που είχαν χαθεί στο πίσω μέρος του μυαλού της. Και

τελικά προέκυψε ένα βιβλίο για τον άνθρωπο, που μέσα από τον διάλογο της νεωτερικότητας με την παράδοση και τη σύγκρουση της επιστήμης με την ψευδοεπιστήμη αποπειράται να εξηγήσει πώς σχηματίστηκαν οι στρεβλές αντιλήψεις για τον κόσμο και πώς τελικά αυτές αποκαθλώθηκαν.

Πρόκειται για μια συλλογή επιλεγμένων θεμάτων που πραγματεύονται την εξέλιξη του είδους μας και τον αγώνα για την επιβίωσή του, ενώ παρουσιάζονται διάφορες πτυχές του ανθρώπινου πολιτισμού, όπως η οργάνωση της κοινωνίας, της θρησκείας και του χρόνου, τα ταφικά έθιμα, η εξέλιξη της ιατρικής και ασφαλώς ο έρωτας, με τις ενίοτε παράδοξες απολήξεις του. Και όλα αυτά συμπληρώνονται με μικρές πινελιές ανθρωπολογίας, αρχαιολογίας, μυθολογίας, φιλοσοφίας, ακόμα και ψυχολογίας. Άλλωστε, προσωπικά, αντιμετωπίζω τη συγγραφή ως μια μορφή ψυχοθεραπείας – κάτι σαν προσωπικό ημερολόγιο όπου καταγράφω όσα με απασχολούν την εκάστοτε περίοδο. Οπότε σε καλώ να ταξιδέψεις στις σκέψεις μου και εύχομαι να το ευχαριστηθείς όσο κι «Εγώ, ο άνθρωπος».

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θέλω να ευχαριστήσω την ομάδα των εκδόσεων Διόπτρα για την εμπιστοσύνη και την υποστήριξη. Ευχαριστώ θερμά την editor και φίλη μου πλέον Γλυκερία Δημητροπούλου για τις καίριες παρατηρήσεις της, την ενθάρρυνση και την αυστηρότητά της στα χρονοδιαγράμματα – για όλους εμάς που δεν μπορούμε να συγκεντρωθούμε μια «Γλυκερία» είναι απαραίτητη. Ευχαριστώ από καρδιάς τη φίλη μου το Φυστίκι ΠουΚυλάει (περσόνα επίσης έξαλλη), που με προλογίζει και που αντέχει να με ακούει να τραγουδάω. Παρεμπιπτόντως, προσφάτως μου εξέφρασε την πεποίθησή της πως ο άνθρωπος και η γάτα είναι εξωγήινα πλάσματα, αλλά αυτό αποτελεί μια άλλη ιστορία, που δεν θα την αναλύσουμε εδώ. Επιπλέον, χρωστώ ευγνωμοσύνη στον αρχαιολόγο και καλό φίλο The Mythologist, κατά κόσμον Κωνσταντίνο Λουκόπουλο, που δέχτηκε με χαρά να με προλογίσει. Και φυσικά χρωστώ ευχαριστίες στον Νικόλα Παπαθανασίου, που με την οξυδέρκεια και την κριτική του ματιά με βοηθά πάντα να «ξεκολλάω» από τα ανούσια και να εστιάζω στα σημαντικά.

Ο ΠΙΘΗΚΟΕΙΔΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Στις 28 Μαρτίου του 1838, στον ζωολογικό κήπο του Λονδίνου ένας λαμπρός φυσιοδίφης και μια χαριτωμένη ύπαρξη έμελλε να συναντηθούν και ν' αλλάξουν τον ρου της ιστορίας και των επιστημών της φύσης και του ανθρώπου. Ο Κάρολος Δαρβίνος θα συναντούσε την Τζένι, έναν θηλυκό ουρακοτάγκο τριών ετών, που με τα καμώματα και τις τσαχπινιές του θα αιχμαλώτιζε το βλέμμα του ανήσυχου επιστήμονα και θα οδηγούσε τη σκέψη του σε ανεξέλεγκτα μονοπάτια, τόσο ανατρεπτικά, που θα ξήλωναν διά παντός το αφήγημα της Δημιουργίας του ανθρώπου από λάσπη και θεϊκή πνοή.

Η Τζένι είχε αιχμαλωτιστεί στη νήσο Βόρνεο και είχε μεταφερθεί στο Λονδίνο μερικούς μήνες πρωτύτερα, για να αποτελέσει την προσφιλέστερη ατραξιόν του ζωολογικού κήπου της πόλης. Μάλιστα, της είχαν φορέσει φουστανάκια και την είχαν εκπαιδεύσει να πίνει το απογευματινό της τσάι, όπως κάθε ευγενής κυρία της αγγλικής κοινωνίας.

Την ανοιξιάτικη εκείνη μέρα που τη συνάντησε ο Δαρβίνος η Τζένι παρακαλούσε τον επιστάτη του κήπου να της δώσει το μήλο που μόλις της είχε τάξει. Έκλαιγε, γκρίνιαζε και παραπονιόταν σαν μικρό παιδί. Η πλούσια παλέτα συναισθημάτων του ουρακοτάγκου, που εκδηλώθηκε μπροστά στα ξαφνιασμένα μάτια του Δαρβίνου, τον έκανε να αντιληφθεί το αυτονόητο. Όπως θα έγραφε στην αδερφή του, οι ομοιότητες με τον άνθρωπο δεν μπορούσαν να αγνοηθούν...

Ο επιστήμονας συνέχισε να επισκέπτεται την Τζένι και διεξήγαγε πειράματα. Μια μέρα τής πήγε έναν καθρέφτη. Το εξωτικό ζώο αρχικά τρόμαξε. Κατόπιν παρατήρησε τον εαυτό του, χαμογέλασε, άγγιξε το γυαλί, το φίλησε και έψαξε από πίσω για να δει μήπως κρυβόταν κάποιος αντίζηλος ουρακοτάγκος.

Η Τζέι έφυγε από τη ζωή έναν χρόνο αργότερα, όμως η μνήμη της έμεινε βαθιά χαραγμένη στη σκέψη του Δαρβίνου, που πλέον πίστευε ακράδαντα ότι ο άνθρωπος δεν ήταν παρά ένα φαντασιόπληκτο πλάσμα, που μέσα στην αλαζονεία του θεωρούσε πως μια ανθρωπόμορφη θεότητα είχε δρομολογήσει το ντεμπούτο του στην ιστορία. Για τον φυσιοδίφη φάνταζε πολύ πιο λογική μια ταπεινή καταγωγή από τα ζώα...

Κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση

Ο Δαρβίνος είχε επιστρέψει στην Αγγλία ενάμιση μόλις χρόνο πριν γνωρίσει τη χαριτωμένη Τζέι. Με το θρυλικό *Beagle*, ένα ιστιοφόρο του βρετανικού Βασιλικού Ναυτικού, είχε περιοδεύσει για πέντε ολόκληρα χρόνια στους μεγάλους ωκεανούς του κόσμου και είχε καταγράψει εμπειρίες και παρατηρήσεις από τις περιοχές που επισκέφτηκε στη Νότια Αμερική, στην Ωκεανία και στην Αφρική. Το 1835 βρέθηκε στα απομονωμένα ηφαιστειογενή νησιά Γκαλαπάγκος του Νότιου Ειρηνικού. Καθόλου δεν εκτίμησε το ηφαιστειογενές τοπίο των νησιών, τα οποία παρομοίασε με τα καμίνια της κόλασης. Όμως κατέγραψε πολλά από τα όσα ενδιαφέροντα παρατήρησε για τα τοπικά είδη σπίνου και χελώνας. Οι ναύτες του πλοίου φόρτωσαν, μάλιστα, τριάντα από αυτές τις τελευταίες, οι οποίες δεν κατάφεραν να φτάσουν στην Ευρώπη, αφού φαγώθηκαν με μπόλικά κρεμμύδια και μπαχαρικά στα τσουκάλια του *Beagle*. Παρεμπιπτόντως, μέχρι και τον 19ο αιώνα καμία χελώνα από τις τροπικές περιοχές του πλανήτη δεν είχε καταφέρει να φτάσει στην Ευρώπη και να κοσμήσει τους κήπους της, αφού τα γιγάντια ερπετά προοριζόνταν για να καλύψουν τις διατροφικές ανάγκες των ναυτών. Τουναντίον, και την εποχή του Δαρβίνου οι μόνες αναφορές περιορίζονταν σε συγκρίσεις με το κρέας προβατίνας και σε γκουρμέ συνταγές, εφάμιλλες των πιο πρωτοκλασάτων εστιατορίων του Παρισιού και του Λονδίνου.

Όπως και να 'χει, ο Δαρβίνος, αφού επέστρεψε στην πατρίδα του και μελέτησε ξανά και ξανά τα σημειωματάριά του, διαπίστωσε αυτό που δεν είχε συνειδητοποιήσει στα Γκαλαπάγκος. Πως η γεωγραφική απομόνωση των νησιών από την ηπειρωτική Αμερική αλλά και οι μεταξύ τους αποστάσεις είχαν δημιουργήσει μια ποικιλομορφία σε σπίνους και χελώνες ανάλογη των συνθηκών του κάθε νησιού. Τούτο δεν μπορούσε παρά να σημαίνει πως τα εν λόγω πτηνά και ερπετά

κατάγονταν αμφότερα από κοινούς προγόνους, έναν συγκεκριμένο σπίνο και μια συγκεκριμένη χελώνα, που έφτασαν κάποτε στο αρχιπέλαγος και αποίκισαν και τα δεκατρία νησιά. Έτσι, σε κάθε νησί ανέπτυξαν διαφορετικά χαρακτηριστικά εξαιτίας της απομόνωσης και της πίεσης που άσκησε πάνω τους το περιβάλλον! Όλα αυτά καταγράφηκαν με λεπτομέρειες στην *Καταγωγή των ειδών*, που δημοσιεύτηκε το 1859· ωστόσο, η *Καταγωγή του ανθρώπου*, που εκδόθηκε το 1871, ήταν αυτή που προκάλεσε σάλο στους κύκλους της «καθωσπρέπει» αγγλικής, βικτωριανής κοινωνίας.

Ο Δαρβίνος, ούτε λίγο ούτε πολύ, ισχυριζόταν ότι, όπως οι χελώνες των Γκαλαπάγκος, έτσι και οι άνθρωποι κατάγονταν από έναν κοινό πρόγονο με τους σύγχρονους πιθήκους – από ένα άγνωστο θηλαστικό που έζησε μερικά εκατομμύρια χρόνια πριν σε κάποιο τροπικό δάσος. Η επιστημονική κοινότητα διχάστηκε, με φανατικούς οπαδούς και πολέμιους της θεωρίας του, που δεν μπορούσαν να δεχτούν ότι ένα σοφό πλάσμα όπως ο άνθρωπος ήταν δυνατόν να συγγενεύει με έναν χιμπατζή ή έναν γορίλλα.

Για την Εκκλησία, πάλι, που υποστήριζε την απευθείας δημιουργία του Αδάμ από τον Θεό «κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωση», οι απόψεις του φυσιοδίφη απορρίπτονταν ως βλάσφημες και άνοιγαν τις πύλες της κολάσεως, πρωτίστως για τον ίδιο που τις υποστήριζε και δευτερευόντως για όσους τις πίστευαν και τις επικροτούσαν. Πώς θα μπορούσαν οι πρωτόπλαστοι να κρεμιούνται από κλαδί σε κλαδί, να μασουλάνε καρπούς και φύλλα και να ξεψειρίζονται σαν τις κοινές μαϊμούδες; Πώς ήταν δυνατόν ο πάνσοφος Θεός να δημιούργησε κάποια απλοϊκά ζώα, τα οποία αργότερα άφησε έρμαιο στις δυνάμεις της φύσης, ώστε να εξελιχθούν στο εξυπνότερο και τελειότερο πλάσμα της Δημιουργίας; Και μήπως δεν ήταν γνωστό τοις πάσι πως η ζωή δημιουργήθηκε σε έξι ημέρες και ότι ο Πάνσοφος ξεκουράστηκε την έβδομη;

Βέβαια, δεν έλειψαν και τα χαριτωμένα στιγμιότυπα μεταξύ επιστήμης και θεολογίας. Όταν ο επίσκοπος της Οξφόρδης Σάμιουελ Ουίλμπερφορς, χλευάζοντας την εξελικτική θεωρία, ρώτησε σε δημόσιο διάλογο τον βιολόγο και οπαδό του Δαρβίνου Τόμας Χάξλεϊ αν ανήγε την πιθηκίσια καταγωγή του στη μητέρα ή στον πατέρα του, ο δεύτερος, φανερά εκνευρισμένος, του απάντησε πως προτιμούσε να κατάγεται από κάποιο χιμπατζή παρά από έναν καλλιεργημένο άνθρωπο που χρησιμοποιούσε τη μόρφωση και την ευφράδειά του για να προωθεί προκαταλήψεις και πλάνες!

Πάντως, οι Άγγλοι της εποχής φαίνεται ότι διασκέδασαν πολύ με τη διαμάχη των δύο αντρών και σύντομα κυκλοφόρησε ένα ανέκδοτο που ήθελε τον βιολόγο να δηλώνει πως προτιμούσε να κατάγεται από τον πίθηκο παρά από έναν πολυλογά επίσκοπο! Όσο για τον Δαρβίνο, δεν έλειψαν οι γελοιογραφίες σε περιοδικά που τον απεικόνιζαν να περιφέρεται πάνω σε κλαδιά, σαν να επρόκειτο για κάποιον πιθηκοειδή άνθρωπο...

Παράξενα συναπαντήματα

Ωστόσο, ο Δαρβίνος δεν ήταν ο πρώτος που παρατήρησε τις ομοιότητες του είδους μας, του *Homo sapiens sapiens* δηλαδή, με τα πρωτεύοντα θηλαστικά. Από την αρχαιότητα ακόμα υπήρχαν αναφορές για ανθρώπους που συνάντησαν κάποιους από τους τριχωτούς συγγενείς μας και κάπως μπερδεύτηκαν.

Γύρω στο 500 π.Χ. ο Άννων ο Καρχηδόνιος, ένας εξερευνητής που αποφάσισε να περιπλεύσει την Αφρική πέρα από το Γιβραλτάρ, συνάντησε σε κάποια ζουγκλώδη ακτή μια φυλή τριχωτών, εύσωμων και κάπως έξαλλων «ανθρώπων», όπως τους περιέγραψε, που πολύ παιδεύτηκε να συνεννοηθεί μαζί τους. Αφού τελικά δεν κατάφερε να τους προσεγγίσει, διέταξε τους ναύτες του να αιχμαλωτίσουν τρεις «γυναίκες», οι οποίες θανατώθηκαν, καθότι δεν έλεγαν να δαμαστούν. Τα κτηνώδη κουφάρια τους μεταφέρθηκαν στην Καρχηδόνα και εκτίθεντο σε έναν τοπικό ναό μέχρι το 146 π.Χ., που οι Ρωμαίοι κατέστρεψαν την πόλη. Παρεμπιπτόντως, ο Άννων ονόμασε τα πλάσματα εκείνα «γορίλλες», μάλλον από το όνομα που χρησιμοποιούσαν γι' αυτά οι ιθαγενείς φυλές της περιοχής όπου τα συνάντησε.

Ο Μεγαλέξανδρος, πάλι, υποτίθεται πως, όταν εκστράτευε στις Ινδίες, παραλίγο να έρθει σε σύγκρουση με έναν τεράστιο στρατό μπαμπουίνων. Οι Μακεδόνες τούς συνάντησαν σε μια όχθη του Υδάσπη ποταμού, και καθώς πίστεψαν πως θα δέχονταν επίθεση, παρατάχθηκαν για μάχη. Τελικά, ο Αλέξανδρος κατάλαβε πως επρόκειτο για αδιάφορα για τις υποθέσεις των ανθρώπων ζώα, που ποσώς ασχολούνταν με τις στρατηγικές του φιλοδοξίες. Βέβαια, ο Μακεδόνας βασιλιάς μάλλον είχε διδαχτεί από τον δάσκαλό του, τον Αριστοτέλη, πως οι πίθηκοι μοιράζονταν κοινά χαρακτηριστικά με τον άνθρωπο, κυρίως σε ανατομικό επίπεδο, όμως στερούνταν λογικής και της δυνατότητας για ομιλία, πόσο μάλλον της ικανότητας να οργανώσουν στρατό και να του επιτεθούν.

Οι Ρωμαίοι, από την άλλη, φαίνεται πως εκτιμούσαν τον αλέγκρο χαρακτήρα των πρωτευόντων και πολλοί από αυτούς είχαν κάποια μαϊμού ή έναν μακάκο ως κατοικίδιο, ενώ ακόμα και οι λεγεώνες τους φαίνεται πως κάποιες φορές συνοδεύονταν από τέτοια ζώα. Το 2001, σε μια αρχαιολογική ανασκαφή στη νότια Γαλλία, βρέθηκε ένας μακάκος, θαμμένος με στρατιωτικές τιμές, που φαίνεται πως εκτελούσε χρέη μασκότ για μια τοπική λεγεώνα του 5ου μ.Χ. αιώνα.

Λειτουργίες «μαϊμού»

Φυσικά, τα συμπαθή πρωτεύοντα δεν χάθηκαν από τον χάρτη της Ευρώπης ούτε κατά τον Μεσαίωνα. Η Εκκλησία, παντρεύοντας τις αριστοτελικές θεωρίες με την άγνοια και τη δεισιδαιμονία, θεώρησε τον πίθηκο μια ατελή και διεστραμμένη μορφή του ανθρώπου, ταυτίζοντάς τον με τη γελοιότητα, τη λαγνεία και τη ματαιοδοξία, ενώ δεν έλειπαν και οι υποψίες πως αποτελούσε όργανο του Σατανά, ο οποίος διαρκώς επιθυμούσε να διακωμωδήσει τα σοφά δημιουργήματα του Θεού και να σπείρει το χάος.

Συχνά, λοιπόν, οι καλόγεροι της εποχής ζωγράφιζαν τις μαϊμούδες να κρατούν καθρέφτη, ως αλληγορικές μορφές των ματαιόδοξων ανθρώπων, ενώ πολλές φορές τις παρουσίαζαν να περιφέρονται με ένα μήλο στο χέρι, συνδέοντάς τες με το προπατορικό αμάρτημα. Από την άλλη, δεν έλειπαν και οι διδακτικές ιστορίες, που με χιούμορ ήθελαν να καταδείξουν τα παθήματα των άπληστων και των κλεφτών, ειδικότερα εκείνων που επιδίδονταν σε αρπαγές των εκκλησιαστικών αγαθών.

Μια viral ιστορία του 13ου αιώνα μιλούσε για έναν πίθηκο που ζούσε σε αγγλικό μοναστήρι και συνήθιζε να αρπάζει τα μήλα από τον κήπο. Ο ηγούμενος, πεπεισμένος πως το ζώο υπηρετούσε τον διάβολο, οργάνωσε έναν εξορκισμό. Ο πίθηκος, αλαφιασμένος από τα ιερά λόγια, εγκατέλειψε τις μπαγαποντιές του και μπήκε στο μονοπάτι του Θεού, αποτελώντας «παράδειγμα μεταμέλειας» για το αμαρτωλό ποίμνιο. Διότι, ως γνωστόν, και ο πίθηκος φοβέρα ήθελε!

Σε ένα άλλο περιστατικό, μια μαϊμού, που ζούσε κι αυτή σε μοναστήρι, ντυνόταν με ιερατικά άμφια και μιμούνταν τις κινήσεις του ιερέα κατά τη διάρκεια της Λειτουργίας. Οι μοναχοί αρχικά ξεκαρδίζονταν με τα κατώματά της, όμως το ξανασκέφτηκαν και θεώρησαν τη συμπεριφορά της βλάσφημη, εκδιώκοντάς την από τη μονή. Διότι η

λατρεία του αληθινού Θεού απαιτούσε σοβαρότητα και δεν χωρούσε χαριτωμενιές, πόσο μάλλον και κάποιες Λειτουργίες «μαϊμού»!

Βέβαια, υπήρχαν και οι λαϊκές αφηγήσεις, που ποσώς ενδιαφέρονταν για τις ηθοπλαστικές ιστορίες των καλόγερων και εστίαζαν στην επιπολαιότητα των αριστοκρατών και στις κοινωνικές διαφορές. Ένα μεσαιωνικό ανέκδοτο, διαδεδομένο στην κεντρική Ευρώπη, αφηγούνταν την ιστορία ενός πιθήκου που δραπέτευσε από το κλουβί του και φόρεσε την πανοπλία του κυρίου του, ενός κόμη. Κατόπιν, καβάλησε το άλογο του άρχοντα και κάλπασε στα σοκάκια της κοντινής πόλης. Οι κάτοικοι, μπερδεύοντας το ζώο με υπόπη, έσπευσαν να του υποκλιθούν και, τελικά, όταν αποκαλύφθηκε η ταυτότητα του καβαλάρη, ο κόμης έγινε ο περίγελος της περιοχής.

Διαφορετικές οπτικές

Και ενώ αυτά συνέβαιναν στη χριστιανική Δύση του Μεσαίωνα, στην ισλαμική Ανατολή υπήρξαν παράξενες και αρκετά ενδιαφέρουσες οπτικές για την προέλευση του ανθρώπου. Το Κοράνι δεν άφηγε περιθώριο παρερμηνείας. Αποδεχόμενο τη Γένεση, όπως την περιέγραφε η εβραϊκή Βίβλος, επιβεβαίωνε τη θεϊκή δημιουργία του Αδάμ από πηλό και τη γένεση της Εύας από το πλευρό του.

Ωστόσο, κάποιοι Άραβες διανοούμενοι, επηρεασμένοι από τις φιλοσοφικές θεωρίες των αρχαίων Ελλήνων, έκαναν λόγο για την εξέλιξη των έμβιων πλασμάτων από τον κόσμο των ορυκτών και των φυτών. Ο Αλ Τζαχίζ, ένας λόγιος του 9ου αιώνα μ.Χ. από το σημερινό Ιράκ, έγραψε πως η ζωή, από το επίπεδο της μύγας και του αρουραίου μέχρι και εκείνο του ανθρώπου, δεν αποτελούσε παρά έναν διαρκή αγώνα επιβίωσης του ισχυρότερου σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο και σκληρό κόσμο. Τέτοια έλεγε και, όπως χαιρέκακα ανέφεραν οι συμπατριώτες του, καταπλακώθηκε από τα βιβλία του και σκοτώθηκε ακαριαία μια μέρα που αμέριμνα στοχαζόταν τις θεωρίες του.

Το 1377 ο Τυνήσιος Ιμπν Χαλντούν έγραψε πως ο κόσμος δημιουργήθηκε σταδιακά και πως ο άνθρωπος, ούτε λίγο ούτε πολύ, ήταν ένα ζώο με την ικανότητα να στοχάζεται, ένα ζώο που εξελίχθηκε από τον πίθηκο, όπως ένας φοίνικας προήλθε από απλοϊκότερες μορφές της φυτικής ζωής. Οι ριζοσπαστικές απόψεις του, που εκτείνονταν στην κοινωνία, στην οικονομία και στην πολιτική, δεν πέρασαν απαρατήρητες, και ο Ιμπν Χαλντούν δοκίμασε πολλές φορές την εμπειρία της

φυλάκισης και της εξορίας. Ωστόσο, αυτό που έχει σημασία είναι πως ο τολμηρός Άραβας διανοητής έγραψε όσα έγραψε πεντακόσια χρόνια πριν από τον Δαρβίνο!

Στην Ευρώπη, πάλι, οι ομοιότητες του είδους μας με τους πιθήκους θα εγκατέλειπαν τις διαβολικές και κάπως φολκλόρ καταβολές τους και θα εξετάζονταν υπό νέο πρίσμα κατά την Αναγέννηση, και πιο συγκεκριμένα μετά την άφιξη των Ισπανών και των Πορτογάλων στις ζούγκλες του Αμαζονίου, της Αφρικής και των Ινδιών. Τα νέα είδη που ανακαλύφθηκαν εκεί δεν θα μπορούσαν παρά να εξάψουν την περιέργεια και τη φαντασία των Ευρωπαίων διανοούμενων και καλλιτεχνών, όπως για παράδειγμα του Λεονάρντο ντα Βίντσι, ο οποίος ενδιαφέρθηκε για τη φυσιολογία των ζώων και δεν παρέλειψε να σχεδιάσει τις ανατομικές του μελέτες για τους πιθήκους, σημειώνοντας, μάλιστα, πως υπήρχαν εκπληκτικές ομοιότητες στη μορφή τους με εκείνη του ανθρώπου.

Η πεποίθηση πως οι πίθηκοι αποτελούσαν ένα ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ του ανθρώπου και του υπόλοιπου ζωικού βασιλείου ενισχύθηκε την εποχή του Διαφωτισμού. Όμως το τολμηρό άλμα της κατάταξής τους σε ένα κοινό οικογενειακό δέντρο με τον άνθρωπο τόλμησε να το κάνει ένας Σουηδός επιστήμονας, ο Κάρολος Λινναίος. Το 1735, στο *Systema Naturae* που εξέδωσε, διαχώρισε τα ζώα από τα ορυκτά και τα φυτά. Και στο βασίλειο των ζώων ενέταξε και τον ίδιο τον άνθρωπο, κατατάσσοντάς τον στα πρωτεύοντα θηλαστικά, και συγκεκριμένα στη μεγάλη οικογένεια των ανθρωποειδών, μαζί με τους πιθήκους. Βέβαια, ο άνθρωπος ανήκε στο ξεχωριστό γένος του *Homo* και ήταν «σοφός», όπως θα τον χαρακτήριζε ο Λινναίος με το λατινικό όνομα «*sapiens*».

Ο Σουηδός επιστήμονας, ωστόσο, δεν κατέληξε στη θεωρία της εξέλιξης όπως ο Δαρβίνος έναν αιώνα αργότερα. Θεωρούσε πως όλα είχαν σχεδιαστεί προσεκτικά από τον Θεό και παρέμεναν ίδια και απaráλλαχτα, ενώ θα συνέχιζαν να υπάρχουν έως ότου ερχόταν η Συντέλεια του Κόσμου κατά τις *Γραφές*. Επομένως, μολονότι ο άνθρωπος και ο πίθηκος ανήκαν στην ίδια οικογένεια, δεν είχαν κοινούς προγόνους.

Δεν γνωρίζουμε αν ο Λινναίος πίστευε πραγματικά σε κάτι τέτοιο ή αν προσπαθούσε ν' αποφύγει τις αντιδράσεις της Εκκλησίας παντρεύοντας τη θεολογία με τις θεωρίες του. Ωστόσο, ξέρουμε πως, ως Ευρωπαίος της εποχής του, μιας εποχής που χρειαζόταν επιστημονική δικαιολόγηση για να καθαγιάσει την αποικιοκρατία, ο Λινναίος κατέληξε σε

κάποια ευφάνταστα και φυσικά εντελώς ανυπόστατα συμπεράσματα για τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων βάσει της φυλετικής τους καταγωγής. Οι «λευκοί και γαλανομάτηδες» Ευρωπαίοι ήταν ρωμαλέοι, ευγενικοί και πανέξυπνοι, ενώ οι «κίτρινοι» Ασιάτες ήταν μελαγχολικοί, αγέρωχοι, αλλά και άπληστοι. Οι «μαύροι» Αφρικανοί «με τις πλατιές μύτες και τα φουσκωτά χείλη» χαρακτηρίζονταν τεμπέληδες, επιπόλαιοι, λάγνοι και πονηροί, ενώ οι «ερυθρόδερμοι» Αμερικανοί ήταν ανυπότακτοι, πεισματάρηδες και αρκετά ζηλιάρηδες. Κάποιος πιο πονημεμένος από τον Λινναίο σίγουρα θα κατέληγε στο συμπέρασμα πως όλες οι φυλές του κόσμου έπρεπε να σκύψουν το κεφάλι στους χαρισματικούς και υπερταλαντούχους Ευρωπαίους!

Οι θεωρίες του φυλετισμού βόλεψαν πολύ τις κατακτητικές ορέξεις των Δυτικοευρωπαίων, οι οποίοι κατά τον 19ο αιώνα πάσχιζαν να ελέγξουν κάθε «ανεκμετάλλευτο» σημείο στον χάρτη της υφηλίου, και καθόλου δεν κλονίστηκε το «επιστημονικό» τους θεμέλιο, ακόμα και όταν ο Δαρβίνος υποστήριξε τη στενή συγγένεια του *Homo sapiens* με τους σύγχρονους πιθήκους. Άλλωστε, η θεωρία του Άγγλου φυσιοδίφη, άθελά της, άφηγε ένα μικρό παραθυράκι για την επιστημονική θεμελίωση του φυλετισμού, με έμμεσο τρόπο.

Ο Δαρβίνος είχε υποστηρίξει πως τις καλύτερες πιθανότητες για επιβίωση τις είχαν τα είδη που κληρονομούσαν εκείνα τα χαρακτηριστικά των προγόνων τους που θα τα βοηθούσαν να προσαρμοστούν στο σκληρό περιβάλλον. Επομένως, οι άνθρωποι θα έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη τους τη φυσική κατάσταση, την ευφυΐα ή τα ταλέντα του υποψήφιου ερωτικού τους παρτενέρ πριν αναπαραχθούν μαζί του, ώστε να εξασφαλίσουν υγιείς και πετυχημένους απογόνους. Μήπως δεν θα μπορούσαν να κάνουν το ίδιο και τα ευρωπαϊκά έθνη, να προμοτάρουν δηλαδή την ελεγχόμενη αναπαραγωγή των πολιτών τους, ώστε να δημιουργήσουν την επόμενη γενιά των λευκών *sapiens*, που δικαιωματικά θα εξουσίαζαν τις «τεμπέλικες», «αφελείς» και «ζηλόφθονες» φυλές της Αφρικής, της Ασίας και της Αμερικής;

Η δίψα αυτή των Ευρωπαίων για κατάκτηση εδαφών και αρπαγή του πλούτου των λαών του κόσμου θα οδηγούσε σε φρικτά εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ακόμα και εντός των ίδιων των ευρωπαϊκών και βορειοαμερικανικών κοινωνιών. Με βιολογικά προγράμματα «εξυγίανσης» των λευκών πληθυσμών, που περιλάμβαναν υποχρεωτικές στειρώσεις, πειράματα σε ζωντανούς ανθρώπους και μαζικές εξοτρώσεις, οι φυλετιστές της Ευρώπης θα επιχειρούσαν να εξαλείψουν

τα βλαβερά γονίδια των ασθενών ομάδων και των μειονοτήτων, ώστε να δώσουν ανάσα και ζωτικό χώρο σε ένα νέο είδος, εκείνο του λευκού «υπερανθρώπου». Ξεχνούσαν ή παρέβλεπαν, μάλλον, εκείνη την επισημονική ταπεινότητα που χαρακτήριζε τον Δαρβίνο, ο οποίος διακήρυττε με δέος απέναντι στο μεγαλείο της φύσης πως ο Homo sapiens καταγόταν από τα ζώα.